

*Голові разової спеціалізованої  
вченої ради ДФ 41.884.048  
Одеського державного університету внутрішніх справ  
доктору юридичних наук, професору  
Денисовій Аліні Володимирівні*

## **ВІДГУК**

**офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора  
ЗОЗУЛЯК Ольги Ігорівни  
на дисертаційну роботу Ладіної Людмили Степанівни за темою:  
«Юридична відповідальність приватного нотаріуса за адміністративним  
законодавством України»,  
представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі  
знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»**

**Актуальність дослідження.** У числі прав і свобод, які гарантовані державою кожному громадянину, Конституція України передбачає право на одержання кваліфікованої юридичної допомоги. Надання такої допомоги покладено, зокрема, і на приватних нотаріусів, які представляють в даному випадку нотаріат як публічно-правовий інститут. Але здійснення такої діяльності неможливе без забезпечення належного контролю за даною категорією суб'єктів права, який реалізується насамперед за допомогою норм інституту юридичної відповідальності.

Юридична відповідальність за своєю сутністю є важливим елементом правового регулювання суспільних відносин, що проявляється в цілеспрямованому впливі держави на поведінку суб'єкта права за допомогою юридичних засобів. Завдяки цьому впливу стає можливим гідне впорядкування суспільних відносин, надання їм певної системності та стабільності, уникнення різких загострень соціальних конфліктів, максимально можливе втілення принципів соціальної справедливості.

До того ж, на сьогодні цілком реалістичною є перспектива переходу до єдиного нотаріату, відмовившись від системи поділу нотаріусів на державних та приватних з розширенням переліку їх повноважень. Відтак, акцент щодо юридичної відповідальності нотаріусів за адміністративним законодавством слід робити саме на категорії приватних нотаріусів, що на даний час становить реальний теоретичний та прикладний інтерес. Водночас, ані правові підстави юридичної відповідальності приватних нотаріусів, ані практика її застосування не має досконалої адміністративно-правової організації. До того ж певним

чином на правовідносини у сфері юридичної відповідальності приватних нотаріусів вплинули і умови повномасштабної війни в Україні, окупації та подальшої деокупації українських територій. Багато приватних нотаріусів залишилося і продовжують свою діяльність на окупованих країною-агресором територіях, що в умовах доступності останніх до державних реєстрів та баз даних створює реальну загрозу національним інтересам держави та приватним інтересам окремих осіб приватного права. З'ясування та вирішення сучасних викликів у зазначеній царині суспільних відносин в контексті адміністративно-правового дослідження на монографічному рівні в Україні дотепер не проводилося. Таким чином, зазначене вище свідчить про своєчасність обраної тематики та завдань наукового дослідження Ладіної Л.С.

Актуалізація наукових та прикладних завдань, які розв'язуються у дисертації, корелюється із завданнями Плану дій «Україна – Європейський Союз», схваленого Кабінетом Міністрів України від 12.02.2005 р. (в частині забезпечення реалізації змін до законодавства України про адміністративні правопорушення на основі європейських стандартів), Програми діяльності Кабінету Міністрів України, затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 12.06.2020 р. № 471 (в частині завдань Мін'юсту щодо удосконалення нотаріальної та реєстраційної діяльності в Україні (розділ 19)).

**Наукова новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем дослідження.** Предметом дослідження є юридична відповідальність приватного нотаріуса за адміністративним законодавством України. Відповідно мету дослідження у дисертації визначено як розкриття сутності адміністративно-правового регулювання юридичної відповідальності приватних нотаріусів в Україні та, виходячи з сучасних реалій, формулювання висновків і пропозицій щодо його вдосконалення.

Наукова новизна результатів наукового дослідження, наукових оцінок, пропозицій і рекомендацій, теоретичних узагальнень та висновків, які складають основний зміст дисертації Ладіної Л.С., значною мірою зумовлюється актуальністю дослідження та обраним напрямом і полягає в тому, що дисертація є одним з небагатьох у вітчизняній адміністративно-правовій науці актуальним (сучасним) комплексним дослідженням, присвяченим розгляду питань правового регулювання юридичної відповідальності приватного нотаріуса за адміністративним законодавством України, а також виробленню науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства у цій сфері.

У дисертації висунуто низку положень, нових для теорії та важливих для юридичної практики. Зокрема заслуговує на увагу викладене у роботі авторське

обґрунтування існування окремого прояву юридичної відповідальності приватного нотаріуса – професійної відповідальності, під якою здобувачка цілком слушно пропонує розуміти здатність цих осіб звітувати за результати своєї професійної діяльності, одержувати на підставі такої звітності позитивні чи негативні оцінки своєї професійної діяльності та зазнавати, на підставі адміністративно-правових норм, заходів державного примусу, у тому числі у вигляді обмеження доступу до професії. Потребують підтримки підготовлені пропозиції щодо вдосконалення адміністративного законодавства з регулювання інституту юридичної відповідальності приватних нотаріусів, зокрема щодо збільшення строків накладання адміністративних стягнень за правопорушення у сфері реєстраційної діяльності та фінансового моніторингу; доповнення та перегляду підстав для анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю тощо.

Завдяки проведеній науковій роботі набуло подальшого розвитку визначення поняття адміністративної відповідальності приватного нотаріуса, уявлення про організацію діяльності та відповідальності нотаріусів різних типів нотаріальних систем. Цьому сприяло те, що під час дослідження здобувачкою були взяті до уваги сучасні світові тенденції функціонування нотаріату – англосаксонська, латинська. Зокрема, завдяки методу порівняльного аналізу з'ясовано, що українська модель нотаріату має ознаки змішаної моделі, оскільки нотаріус є уповноваженою державою на здійснення професійної нотаріальної діяльності фізичною особою, яка має обмеження щодо підприємницької, адвокатської діяльності, перебування на службі в органах публічного адміністрування. Позитивним моментом виконаної наукової роботи є те, що авторка удосконалила визначення поняття «юридична відповідальність приватних нотаріусів», розширила межі уявлення про адміністративно-правовий статус приватного нотаріуса, де специфіка адміністративної деліктоздатності останнього візуалізується через синергію його дуалістичної (публічно-приватної) природи та особливого зв'язку з державою.

Сформульовані в роботі положення мають авторський характер і репрезентують результати проведеного аналізу міжнародного законодавства, нормативної бази деяких інших країн світу, діяльності державних та позадержавних інституцій щодо юридичної відповідальності приватних нотаріусів в Україні, а також індивідуальне бачення перспектив удосконалення адміністративно-правового регулювання цих правовідносин. На мій погляд, вони становитимуть плідне підґрунтя для подальших досліджень та напрацювання проєктів удосконалення правової бази з даної проблематики в Україні.

За результатами перевірки дотримання здобувачкою академічної

добросовісності з використанням онлайн-сервісу «Unicheck» (ID перевірки: 1015900151) академічного плагіату у дисертації «Юридична відповідальність приватного нотаріуса за адміністративним законодавством України» не виявлено.

**Ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.** Сформульовані в дисертації наукові положення, висновки і рекомендації (стор. 66, стор. 155-156, стор. 200-202, стор. 203-208) є достатньо обґрунтованими з точки зору логіки та методології наукового дослідження. Їх отриманню передувала значна робота з аналізу наукових джерел, в яких висвітлюються питання дослідження адміністративно-правових відносин за участю приватних нотаріусів, зокрема тих, що стосуються питань нотаріальної діяльності, державної реєстрації, фінансового моніторингу, запобігання та виявлення адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією тощо.

Наприклад, у підрозділі 2.2 Ладіна Л.С. дуже детально дослідила правові підстави, порядок та строки розгляду скарги у сфері державної реєстрації, а також провадження у справах про виявлені за результатами такого розгляду правопорушення з боку державних реєстраторів, якими можуть виступати приватні нотаріуси, логічно зіставила вимоги законодавства та всі нюанси правозастосовної практики за цими справами. Це дозволило встановити, що з моменту вчинення державним реєстратором (приватним нотаріусом) певного правопорушення у сфері реєстраційної діяльності до моменту прийняття судом рішення за результатами розгляду оформленого адміністративного правопорушення за ст. 166-11 КУпАП чи ст. 166-23 КУпАП може минути більше 4 місяців. А згідно до ч. 2 ст. 38 КУпАП у справах про адміністративні правопорушення, які підвідомчі суду (судді), стягнення може бути накладено не пізніше як через три місяці з дня вчинення правопорушення, а при триваючому правопорушенні – не пізніше як через три місяці з дня його виявлення. Крім того, проведено аналіз судової практики за цими справами. Отже, викладені на стор. 105-108 факти та аргументи досить переконливо вказують, що загального строку (трьох місяців) притягнення винних у порушенні правил державної реєстрації державних реєстраторів (в тому числі і нотаріусів) до адміністративної відповідальності за правопорушення, передбачені ст.ст. 166-11 та 166-23 КУпАП не достатньо. Дані результати були втілені у висновках, де серед іншого обґрунтовується необхідність внесення деяких змін (доповнень) до чинного адміністративного законодавства, зокрема статтю доповнити 38 КУпАП новою частиною щодо строків накладання адміністративних стягнень за частинами третьою - шостою статті 164-14, а також статтями 166-11 та 166-23 цього Кодексу.

Обґрунтованість положень, сформульованих у дисертації, підтверджується також критичним аналізом наявних літературних джерел юридичного, методологічного, філософського спрямування із зазначеної проблематики. Нормативну основу дисертаційної роботи становлять нормативно-правові акти України, міжнародно-правові та окремі нормативні акти зарубіжних країн у сфері нотаріальної, реєстраційної діяльності, юридичної відповідальності нотаріусів. Отриманий інформаційний матеріал «наситив» наукову працю Ладіної Л.С. емпірикою, необхідною для проведення критичного аналізу і формування її власних узагальнень, обґрунтованих і достовірних наукових положень, висновків і рекомендацій.

**Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачкою методологією наукової діяльності.** Подана до захисту дисертація Ладіної Л.С. характеризується системним підходом до предмету дослідження та має завершений вигляд. Завдання сформульовані відповідно до мети та зумовлені об'єктом і предметом дослідження. Структура повністю відповідає цілям і завданням дослідження, дозволяє послідовно розглянути всі проблеми, визначені авторкою. Обґрунтованість наукових положень дисертації, їх достовірність і новизна об'єктивно забезпечена методологічною базою проведеного дослідження, опрацюванням значної кількості емпіричного матеріалу, міжнародних і національних нормативно-правових актів у сфері нотаріальної діяльності, державної реєстрації та фінансового моніторингу, застосуванням методологічної науки адміністративного права і методичних прийомів аналізу поставлених проблем, відповідною апробацією отриманих результатів, а також тим, що аналіз різноманітних аспектів досліджуваної проблематики призводить до однакових висновків.

В основу методології цього дослідження покладена система загальнонаукових та спеціальних методів і підходів наукового пізнання правових явищ. Завдяки використаним під час дослідження діалектичному, логіко-семантичному, формально-логічному, статистичному, порівняльно-правовому методам, а також методам аналізу і синтезу, абстрагування та узагальнення, прогнозування було отримано низку висновків, які мають теоретичне та прикладне значення для вирішення наукових завдань.

Відповідно до п.п. 8 та 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії основні наукові положення та результати дисертаційного дослідження Ладіної Л.С. висвітлено у 8 публікаціях, серед яких: 4 статті – у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, та 4 – тези доповіді на науково-практичних конференціях. Дві статті, у яких

висвітлюються наукові результати дисертації підготовлені здобувачкою одноосібно, дві – у співавторстві (при цьому особистий внесок здобувачки в публікаціях, підготовлених у співавторстві, становить не менш як 50%, ідеї та розробки співавторів у дисертації не використовувалися) та опубліковані у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України.

Усі публікації відповідають вимогам щодо наявності обґрунтування отриманих наукових результатів відповідно до мети статті (поставленого завдання) та висновків, а також опублікування не більше ніж однієї статті в одному випуску (номері) наукового видання. Три з чотирьох статей мають активний ідентифікатор DOI (Digital Object Identifier).

Аналіз цих наукових публікацій дозволяє стверджувати, що Ладіна Л.С. оволоділа методологією наукової діяльності, а у представлених статтях та тезах репрезентовано основні результати проведеного дисертаційного дослідження.

**Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.** В цілому робота справляє позитивне враження. Однак, як будь-яка творча праця дисертація Ладіної Л.С. не позбавлена деяких дискусійних положень чи тверджень, які потребують додаткових роз'яснень, уточнень чи обґрунтувань.

1. Для додаткового обґрунтування вибору теми дослідження та аргументації окремих висновків доцільним було провести аналіз адміністративної практики притягнення приватних нотаріусів до адміністративної відповідальності (заходів впливу) за правопорушення у сфері нотаріальної діяльності, результатів якого не вистачає представлений роботі;

2. На стор. 113-114 (підрозділ 2.2 дисертації) авторка пропонує уніфікувати адміністративну відповідальність за правопорушення у сфері державної реєстрації, пропонуючи типову статтю «Порушення законодавства про державну реєстрацію». Ці пропозиції, враховуючи наведені у підрозділі аргументи, виглядають доволі обґрунтованими. Крім того, у дисертації цілком слушно зазначається, що така позиція корелюється з ідеєю Міністерства юстиції України уніфікувати види порушень «у двох основних напрямках державної реєстрації – нерухомості і бізнесу...». Однак наведена вище у цьому ж підрозділі звітність щодо розгляду судами першої інстанції справ про адміністративні правопорушення у 2022 році: *«кількість справ, що перебували на розгляді за даний рік за ст. 166-11 КУпАП становить 1 провадження, за ст. 166-23 КУпАП – 0»* (стор. 103-104), – вносить певні сумніви щодо доцільності та ефективності будь-яких змін до відповідних норм КУпАП. Наведена статистика дає підстави зробити висновок, що ці норми на практиці взагалі не діють, а юридична відповідальність за порушення у сфері державної реєстрації для державних реєстраторів (включаючи приватних нотаріусів)

настає за нормами Законів України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань» чи «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень».

3. У підрозділі 2.2 дисертації розглядаються особливості адміністративної відповідальності приватного нотаріуса у сфері державної реєстрації. На сьогодні законодавство про адміністративні правопорушення містить дві статті, які встановлюють адміністративну відповідальність за порушення в сфері реєстраційної діяльності: ст.ст. 166-11 та 166-23 КУпАП. На сторінках 99-103 дається характеристика складів правопорушень, передбачених ст.166-11 КУпАП. Суб'єктом правопорушень передбачених частинами 1-2 ст.166-11 КУпАП закон визначає посадових осіб, проте у дисертаційному дослідженні відсутній належним чином аргументований та, необхідний у цій ситуації, висновок з приводу того, чи можна приватного нотаріуса у цих категоріях справ вважати посадовою особою.

4. Досліджуючи адміністративно-правову відповідальність нотаріусів у зарубіжних країнах авторка зазначила про наявність двох систем нотаріату: англосаксонського та латинського типів, але в своєму дослідженні (підрозділ 3.1) не вказала, які саме чинники вплинули на формування таких систем нотаріату і чи були вони (ці чинники) враховані при формуванні української моделі нотаріату?

Зазначені зауваження до положень дисертації не впливають на позитивну оцінку роботи в цілому, натомість спрямовані на стимулювання дисертантки до подальших поглиблених наукових досліджень в окресленій сфері наукових інтересів, також вони можуть бути предметом наукових дискусій вчених-юристів та практичних працівників.

Здобувачка наукового ступеня Ладіна Л. С. володіє достатніми теоретичними знаннями, має необхідний практичний досвід застосування законодавчих положень, що виступили предметом її дослідження, вдало аналізує проблемні питання та критично їх оцінює.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані у дисертаційній роботі теоретичні положення можуть бути використані в науково-дослідній роботі при подальших наукових дослідженнях проблем юридичної відповідальності приватного нотаріуса за адміністративним законодавством України, результати дисертаційного дослідження можуть використовуватися у правозастосовній практиці.

## **ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК**

Дисертаційна робота виконана на достатньо високому теоретичному рівні, текст дисертаційного дослідження відповідає вимогам щодо логічної

послідовності викладення матеріалу. Зроблені авторкою висновки отримали необхідну і достатню теоретичну аргументацію та є методологічно обґрунтованими.

У дисертації сформовано теоретичні положення, які відображають особливості юридичної відповідальності приватного нотаріуса за адміністративним законодавством, та внесено пропозиції з удосконалення чинного законодавства України, що свідчить про нове вирішення авторкою відповідного наукового завдання.

За своїм змістом і загальною спрямованістю дисертаційне дослідження Л. С. Ладіної відповідає обраній нею спеціальності 081 «Право», робота пройшла належну апробацію.

Дисертація є самостійною завершеною науковою працею, в якій відсутні порушення академічної доброчесності. Оформлення дисертації в цілому відповідає встановленим вимогам.

Керуючись викладеним вище, вважаю, що дисертація Ладіної Людмили Степанівни за темою «Юридична відповідальність приватного нотаріуса за адміністративним законодавством України», подана на здобуття ступеня доктора філософії, відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019 р.), а її авторка – Ладіна Людмила Степанівна заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

***Офіційний опонент:***

***головний науковий співробітник***

***Лабораторії проблем корпоративного права***

***імені академіка Володимира Луця***

***НДІ приватного права і підприємництва***

***імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України,***

***доктор юридичних наук, професор***

***Ольга ЗОЗУЛЯК***